

GYŐR MEGYEI JOGÚ VÁROS
9021 Győr, Városház tér 1.

.....napirendi pont

Pintér Bence polgármester előterjesztése

Javaslat
történelmi emlékhellyé nyilvánítási eljárás kezdeményezésére

Győr, 2025. november 17.

Előterjesztő:

Pintér Bence
polgármester

Az előterjesztést véleményezte:

Városstratégiai Bizottság

Az előterjesztést látta:

Kósa Roland
alpolgármester

Törvényességi véleményezésre bemutatva:

Dr. Bakonyi Bernadett
jegyző

Az előterjesztést készítette: Településfejlesztési és Városstratégiai Főosztály a Jogi és
Önkormányzati Osztály közreműködésével

Pintér Bence polgármester előterjesztése

Javaslat történelmi emlékhellyé nyilvánítási eljárás kezdeményezésére

A Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeli Intézet és Múzeum (a továbbiakban: Hadtörténeli Intézet) megkereste Győr Megyei Jogú Város Önkormányzatát, hogy kezdeményezi a Győr városában található Napóleon emlékmű és környezete (József nádor park) történelmi emlékhellyé nyilvánítását, tekintettel arra, hogy ez a terület az 1809. évi a napóleoni háborúk egyetlen jelentős magyarországi összecsapásának helyszíne. A Hadtörténeli Intézet a kezdeményezés mellékleteként megküldött egy szakmai támogató nyilatkozatot, valamint az 1809-es összecsapást és a hozzá kapcsolódó emlékezeti helyszíneket adatól háttéranyagot (A kezdeményezés és annak csatolmányai az előterjesztés 1. sz. mellékletét képezik).

Időközben a Nemzeti Községi Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztviselő Kar részéről is érkezett támogatási szándéknyilatkozat (2. sz. melléklet).

A Napóleon emlékmű Győr, Kismegyeren található a József nádor parkban (Győr, 01398/1 hrsz.). Az ingatlan-nyilvántartásban a megnevezése „kivett park”, mely Győr Megyei Jogú Város Önkormányzatának tulajdonában áll. Az emlékmű és annak telke műemléknek minősül. A

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlésének a Győri Építési Szabályzatról (GYÉSZ-ről) és Győr Szabályozási Tervéről szóló 1/2006. (I. 25.) önkormányzati rendelete a területet a 01635 számú, Z/S/20/70-070-K zöldterületi övezetbe sorolja.

A magyar építészetéről szóló 2023. évi C. törvény (a továbbiakban: **Méptv.**) 16. § 129. pontja szerint a „történelmi emlékhely: a nemzet vagy valamely velünk élő nemzetiség történelmében meghatározó jelentőséggel bíró helyszín, amelyet a Kormány rendelettel történelmi emlékhellyé nyilvánít.”

A Méptv. 159. §-a szerint „történelmi emlékhellyé az az épített környezet vagy természeti helyszín nyilvánítható, amely alkalmas megemlékezések tartására, és ahol a nemzet kulturális életében társadalmunk műveltségi szintjét, hazánk nemzetközi elismertségét jobbitó,

- a) az ország, a nemzet függetlenségének védelmében a múltban gyökerező, jövőt meghatározó, a nemzet emlékezetére méltó esemény, vagy
- b) az ország politikai életében irányadó állami döntés, intézkedés valósult meg.”

A történelmi emlékhelyet a jellegére történő utalással, a védettség tényére vonatkozó adattal, a védettséggel összefüggő joggal együtt az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni.

A nemzeti és történelmi emlékhelyek használatáról és fenntartható használatuk támogatásáról, valamint a Nemzeti Örökség Intézete létrehozásáról szóló 144/2013. (V. 14.) Korm. rendelet módosításáról szóló 740/2021. (XII. 21.) Korm. rendelet (a továbbiakban: **Korm. rendelet**) 160. § (3) bekezdése alapján a Nemzeti Örökség Intézete (a továbbiakban: NÖRI) látja el – többek között – az emlékhellyé nyilvánítás előkészítésével, valamint az emlékhelyekkel kapcsolatos adminisztratív és ellenőrzési feladatokat, valamint méri fel és folyamatosan kíséri figyelemmel az emlékhelyek állapotát, továbbá megteszi az emlékhelyekhez fűződő nemzeti érték megőrzéséhez, fenntartásához és bemutatásához szükséges intézkedéseket.

A **történelmi emlékhelyeket egységes arculatú** – magyar és angol, valamint, ha az emlékhely valamely velünk élő nemzetiséghez kapcsolódik, nemzetiségi nyelvű – **ismertető táblával (sztélé) kell megjelölni.** A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság – az emlékhely tulajdonosával egyeztetve – tesz javaslatot a Nemzeti Örökség Intézete felé az ismertető tábla elhelyezésének módjára, és működik közre az ismertető tábla elkészítéséhez kapcsolódó feladatok ellátásában.

Amennyiben az ingatlan tulajdonosa támogatja a történelmi emlékhellyé nyilvánítási eljárás kezdeményezését, a Nemzeti Örökség Intézete előkészítő munkáját követően Kormány rendelettel dönt arról, hogy az adott helyrajzi számokkal lehatárolt ingatlant történelmi emlékhellyé nyilvánítja.

Az **ingatlan történelmi emlékhellyé nyilvánítását követően** a Korm.rendelet 1. § (2) bekezdésben foglalt **célokra** és az ott meghatározottak szerint használható, azaz:

„Az emlékhely

- a) **ünnepi célra Magyarország nemzeti és állami ünnepein és az emlékhely szempontjából kiemelkedő alkalmakkor szervezett országos jelentőségű állami megemlékezés idején;**
 - b) **protokolláris célra az állami vezetők vagy az emlékhely tulajdonosa által meghatározott rendezvény idején;**
 - c) **idegenforgalmi célra az emlékhelyet felkereső turisták látogatásakor;**
 - d) **köznapi célra az a)-c) pont alá nem tartozó esetekben**
- a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: **Kötv.**) 7. § 21. és 43. pontja szerinti eszmei tartalmat tiszteletben tartva használható.”

A Méptv. 152. § (3)-(5) bekezdése szerint az emlékhely védelme és hozzáférhetővé tétele közérdek, amelynek megvalósításában közreműködnek az állami és az önkormányzati szervek, valamint a vallási közösségek, a belső egyházi jogi személyek, a civil és egyéb szervezetek, illetve a természetes személyek. **A védelem kiterjed az emlékhely méltóságának megőrzésére és a méltó megemlékezés helyszíni feltételeinek biztosítására, az emlékhely történelmileg hiteles, egységes arculatának és műemléki megjelenésének fenntartására és biztosítására**, továbbá az ezek érdekében végzett fejlesztés, beruházás megvalósításának elősegítésére.

A tulajdonos (jelen esetben Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata) – ha e törvény másként nem rendelkezik – **köteles a nemzeti emlékhelyül szolgáló ingatlan – ideértve annak közvetlen környezetét és a növényzetet is – gondozását rendszeresen elvégezni**, az ingatlan állagát megőrizni, az ingatlant rendeltetésének megfelelően, folyamatosan használni, látogathatóságát biztosítani. A nemzeti emlékhely ingatlan használatával felhagyni nem lehet.

A Korm.rendelet 6. §-a előírja, hogy az emlékhely minden év december 15-éig éves jelentést köteles küldeni az emlékhely állapotáról a NÖRI részére.

Az emlékhely a jelentésében beszámol a NÖRI felé a következő alapadatokról, valamint ezek változásáról is:

- a) az emlékhely és a hozzá fűződő nemzeti érték ismertetése és annak bemutatása, hogy mely tényezők indokolták az emlékhellyé nyilvánítást;
- b) az emlékhely helyrajzi számokkal történő lehatárolása, területi jellemzői – kiterjedés, méret megjelölésével – és a beazonosíthatóság, megközelíthetőség ábrázolásához megfelelő méretarányú térképmelléklet;
- c) az emlékhely valamennyi tulajdonosának, vagyonekezelőjének, használatra jogosultjának – személyes adatot nem tartalmazó – megjelölése, elérhetőségének megadása;
- d) az emlékhely fennálló állapotának – leíró és képi – bemutatása;
- e) az emlékhelyen fennálló valamennyi országos védettség ismertetése;
- f) az emlékhely használatával kapcsolatosan kialakult szokások, hagyományok ismertetése;
- g) az emlékhely egyes használati céljaihoz kapcsolódó, az emlékhely egyes helyszíneinek, egyes elemeinek használatára is vonatkozó ajánlások;
- h) a fennálló védettségből következő jogszabályi rendelkezések megjelölése.

A NÖRI szükség szerint, de legalább a tárgyévét követő év január 31-éig beszámol a miniszternek az emlékhely állapotáról.

Amennyiben Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata, mint az ingatlan tulajdonosa támogatja a történelmi emlékhellyé nyilvánítási eljárás kezdeményezését, abban az esetben kérem a Tisztelt Közgyűlést, hogy a határozati javaslatot fogadja el!

HATÁROZATI JAVASLAT

1. Győr Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közgyűlése támogatja a Győr, Kismegyer, 01398/1 hrsz. alatt található „kivett park” megnevezésű ingatlan (József nádor park) tekintetében a történelmi emlékhellyé nyilvánítási eljárás kezdeményezését.

2. A Közgyűlés felhatalmazza a polgármestert a történelmi emlékhellyé nyilvánítási eljárással kapcsolatban felmerülő valamennyi szükséges nyilatkozat megtételére.

3. A Közgyűlés felhatalmazza a Polgármestert az éves jelentések elkészítésére, illetve azok Nemzeti Örökség intézete részére való megküldésére.

Felelős: polgármester

Határidő: 1. és 2. pont tekintetében azonnal, a 3. pont tekintetében a történelmi emlékhellyé nyilvánítást követően minden év december 15. napja

Győr, 2025. november 17.

Pinter Bence
polgármester

HONVÉDELMI MINISZTERIUM
HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM

Ikt. szám: MÚZ/5-41/2025.

. sz. példány
„Elektronikusan továbbítandó!”

Pintér Bence
Győri Polgármesteri Hivatal
polgármester

Győr

Tárgy: Történelmi emlékhelyé nyilvánítás kezdeményezése

Tisztelt Polgármester Úr!

Az 1809. évi győri ütközet a napóleoni háborúk egyetlen jelentős magyarországi összecsapása. A győri harcok színtere ugyanakkor jelenleg nem tartozik a Történelmi emlékhelyek sorába, ezért intézményem kezdeményezi, hogy a Győr település Kismegyer városrészében található csatateri emlékmű és annak környezete (József nádor park) kerüljön felvételre a Történelmi emlékhelyek sorába.

A történelmi emlékhelyé nyilvánítás támogatása esetében Győr város önkormányzatának az alábbi dokumentumokat kell megküldenie a Nemzeti Örökség Intézete felé:

- a Történelmi emlékhelyé nyilvánítást támogató kettő szakmai nyilatkozatot,
- egy, az 1809-es összecsapást és a hozzá kapcsolódó emlékezeti helyszíneket adató háttéranyagot,
- a Történelmi emlékhelyet jelölő sztelé állítását az önkormányzat részéről engedélyező (az érintett földterület helyrajzi számát is megadó) nyilatkozatot.

A HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum (továbbiakban: HM HIM) számára kiemelten fontos feladat a hadtörténelmi örökség megóvása, valamint a katonai identitás építése. Intézményem megküldi a városi önkormányzat számára az egyik szakmai támogató nyilatkozatot, valamint az 1809-es összecsapást és a hozzá kapcsolódó emlékezeti helyszíneket adató háttéranyagot. A HM HIM továbbra is kész szakmailag segíteni a Történelmi emlékhelyé nyilvánítás programját, a tárgyban kapcsolattartónak Dr. Polgár Balázs ha. (+36-30-414-5429, polgar.balazs@mail.militaria.hu) osztályvezetőt jelölöm ki.

Csatolva: Szakmai támogató nyilatkozat (1 lap)
Az 1809. évi győri ütközet (15 lap)

Budapest, 2025. július 29 - én

Tisztelettel:

Maruzs Roland ezredes
parancsnok

Készült: 2 példányban

Egy példány: 1 lap

Ügyintéző: Dr. Polgár Balázs ha. (+36-30-414-5429, polgar.balazs@mail.militaria.hu)

Kapják: 1. sz. pld.: Irattár

2. sz. pld.: Győri Polgármesteri Hivatal (e-mail cím: polgarmester@gyor-ph.hu)

SZAKMAI TÁMOGATÓ NYILATKOZAT

Az 1809. évi győri (vagy kismegyeri) ütközet a napóleoni háborúk egyetlen jelentős magyarországi összecsapása. Az ütközetnek ma több fontos győri emlékeztörténeti helyszíne van, így kiemelhetjük a kismegyeri Szent Anna-kápolnát, az Arató utcai magtárépületet vagy a József nádor park csatatéri emlékművét. A harcok – Pándzsa-patak menti – színterén jelentős terepbejárások zajlottak már a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, illetve a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum munkája révén 2019–2020-ban. A fémkereső műszeres terepbejárások során számos, az 1809-es összecsapáshoz, valamint az 1945. évi hídfőharcokhoz köthető tárgyi emlék került elő.

A győri összecsapás helyszíne jelenleg nem tartozik a Történelmi emlékhelyek sorába, ezért intézményem támogatja, hogy a Győr város Kismegyer városrészében található csatatéri emlékmű (1897) és annak környezete (József nádor park) kerüljön felvételre a Történelmi emlékhelyek közé.

A csatatéri emlékmű és annak környezetének Történelmi emlékhellyé nyilvánítása nem csak az 1809-es harcok helyszínének kulturális örökségvédelme szempontjából, hanem a katonai identitás és az örökségturizmus vonatkozásában is jelentős vállalás.

Budapest, 2025. július 29 - én

Tisztelettel:

Maruzs Roland ezredes
parancsnok

AZ 1809. ÉVI GYŐRI ÜTKÖZET

„Eugène Magyarországon van, ahol legyőzi az ellenséget.”

Részlet Napóleon Bonaparte Bajorországi Augusztia Amália itáliai alkirálynőnek 1809. június 16-án, Schönbrunnból írt leveléből.¹

Bevezetés

Az 1809. évi győri ütközet az egyetlen jelentős, Magyarország területén vívott napóleoni háborúk korabeli összecsapás. Hadtudományi elemzése a 19. századra nyúlik vissza.² Az ütközet hadtörténeti vonatkozású vizsgálata mellett ugyanakkor nagy jelentőséggel rendelkeznek az – örökségturizmus, illetve kulturális örökségvédelem által is hasznosítható – emlékeztörténeti, valamint archeológiai kutatások. Jelen tanulmány a győri ütközet rövid eseménytörténeti áttekintésére, valamint az összecsapással kapcsolatos emlékeztörténeti és régészeti vonatkozású eredmények bemutatására vállalkozik.

Ütközet Győr mellett

A Habsburg Birodalom az 1809. év elején a Franciaország elleni újabb háború mellett döntött. 1809 áprilisában kezdetét vette az ötödik koalíciós háború: Károly főherceg erői a Bajor Királyság, János főherceg erői az Itáliai Királyság területére törtek be. A Habsburg seregek azonban rövid időn belül elvesztették a kezdeményezést és visszavonulásra kényszerültek, a Habsburg Monarchia mind az Osztrák Örökös Tartományok, mind a Magyar Királyság területén védelmi harcokra kényszerült. (Az 1809. május 21–22-i asperni összecsapás során bár Napóleon vereséget szenvedett, a Habsburg erők nem tudták kiaknázni a győzelmet.)³

¹ 15354. *À Auguste Amélie de Bavière, vice-reine d'Italie, à Milan. Schoenbrunn, 16 juin 1809.* In: *Correspondance de Napoléon Ier.* T. 19. Publiée par ordre de l'Empereur Napoléon III. Paris, 1866. 111.

² Az 1809. évi győri ütközet historiográfiájához lásd Gömöröy Gusztáv: Az 1809-ik évi magyar nemesi felkelés. (Első és második közlemény) *Hadtörténelmi Közlemények* 2. (1889) 90–100., 234–239.; Bodnár István: A győri csata 1809. június 14-én. (Első, Második és befejező közlemény) *Hadtörténelmi Közlemények* 10. (1897) 388–417., 484–532.; Doberdói Bánlaky József: *Magyarország hadtörténelme*. 20. rész. Bp., 1941. 294–311.; Veress D. Csaba: *Napóleon hadai Magyarországon*. Bp., 1987. 110–161.; Burai Géza: Adalékok az 1809. évi magyarországi francia hadjárat katonai egészségügyi ellátásának történetéhez. *Honvédtörvos* 40. (1988) 1:53–56.; Scott Bowden – Charles Tarbox: *Armies on the Danube, 1809*. Chicago, 1989. 126–128., 150–151., 153–158.; Veress D. Csaba: A Francia Császárság és a Habsburg Birodalom háborúja 1809-ben. In: *A Napóleoni háborúk és a magyar nemesség. Veszprémi Múzeumi Konferenciák 2.* Szerk.: Veress D. Csaba. Veszprém, 1992. 15–17.; Ferdi Irmfried Wöber: *1809. Schlacht bei Raab*. Wien, 2001.; Bencze László: *Napóleon bécsi hadjárata. 1809*. Bp., 2005. 248–249.; Nagy-L. István: A Belső-Ausztriai Hadsereg és a főparancsnokság kérdése. *Pápai Múzeumi Értesítő* 11. (2006) 277–281.; István Nagy-L.: *Die Einteilung und die Stärke der Armee von Innerösterreich im Feldzug von Ungarn*. In: *Zusammenfassung der Beiträge zum Napoleon Symposium „Feldzug 1809“ im Heeresgeschichtlichen Museum Wien, 4. und 5. Juni 2009*. Hrsg.: Robert Ouvrard – Ferdi Irmfried Wöber. Wien, 2009. 200–205.; John Gill: *1809. Thunder on the Danube: Napoleon's Defeat of the Habsburgs*. Vol. III. London, 2010. 70–90.; Soós István: József nádor és a győri csata. In: *Franciák Magyarországon, 1809. I.* Szerk.: Bana József – Katona Csaba. Bp.–Győr, 2010. 123–129.; Nagy-L. István: „Igyekezzen ártani János főhercegnek.” Francia hadtervek a magyarországi hadjárat idején. In: *Franciák Magyarországon, 1809. II.* Szerk.: Bana József – Katona Csaba. Bp.–Győr, 2012. 180–189.; Ódor Imre: „Lóra nemes, fegyverre magyar!” Az inszurgensek próbatétele 1809-ben. In: *Uo.* 226–230.; Balázs Lázár: L'armée de Napoléon en Hongrie en 1809. *Revue Historique des Armées* 270. (2013) 1:26–29.; Lázár Balázs: A Magyar Királyság katonasága a Habsburg Birodalom hadseregében (1741–1813). In: *Magyarország hadtörténete III.* Szerk.: Hermann Róbert. Bp., 2015. 106–110.

³ Bencze L.: *Napóleon bécsi hadjárata* 116–245.; Nagy-L. I.: *A Belső-Ausztriai Hadsereg* 268–277.

Az Eugène de Beauharnais alkirály vezette megerősített francia Itáliai Hadsereg, valamint a Belső-Ausztriai Hadsereg és a magyar nemesi felkelés erői 1809. június 14-én ütköztek meg egymással Győr mellett. A harcokban résztvevő Guillaume de Vaudoncourt az Eugène alkirályról írt életrajzban, a győri összecsapás ismertetésekor az Itáliai Hadsereg létszámát 32 400 főben, a császári–királyi sereg nagyságát 41 000 katonában határozta meg.¹ Ezzel párhuzamosan József nádor emlékirataiban a francia sereg nagyságát 40 000 főben, a Habsburg had nagyságát pedig 46 000 katonában adta meg.² Bár a francia források, mint például az *Armée d'Allemagne* hivatalos beszámolója is a Habsburg sereget tartotta nagyobbknak,³ valójában az Itáliai Hadsereg rendelkezett erőfölénnyel (sereglétszám, lövegek száma, harcérték). Az újabb hadtörténeti kutatás a harcokban ténylegesen résztvevő francia erőket megközelítőleg 40 000 katonában, a Habsburg sereg esetében azt körülbelül 35 000 főben jelöli meg.⁴ A császári–királyi sereg arcvonala a győri sánctáborra, a Pándzsa-patak vonalára, Szabadhegy falura, valamint a kismegyeri bencés majorságra támaszkodott. A támadó Itáliai Hadsereg Gyirmót, Csanak és Kisbarát irányából vonult fel János főherceg erői ellen. Az Itáliai Hadsereg és a császári–királyi erők harcrendjét az **1. és a 2. táblázatban** adjuk közre.

Jobbszárny	- Montbrun-hadosztály (2100 lovas) - Grouchy-hadosztály (1200 lovas)
Centrum	- Serras-hadosztály (4500 gyalogos) - Durutte-hadosztály (7000 gyalogos) - Severoli-hadosztály (5500 gyalogos) - Pacthod-hadosztály (4000 gyalogos)
Balszárny	- Sahuc-hadosztály (1600 lovas) - Pully-hadosztály (1100 lovas) - badeniek (3500 gyalogos)
Tartalék	- királyi gárda (1500 gyalogos és 400 lovas)

1. sz. táblázat: A francia Itáliai Hadsereg harcrendje Guillaume de Vaudoncourt nyomán

Jobbszárny	- Frimont-hadosztály (3680 lovas)
Centrum	- Jellachich-hadosztály (12 500 gyalogos) - Colloredo-hadosztály (9300 gyalogos)
Balszárny	- Mecséry-hadosztály (6030 lovas)
Tartalék	- Marziani-dandár (9500 gyalogos)

2. sz. táblázat: A császári–királyi sereg harcrendje Guillaume de Vaudoncourt nyomán

1 Guillaume de Vaudoncourt: *Histoire politique et militaire du prince Eugène Napoléon, vice-roi d'Italie*. T. I. Paris, 1828. 348–349.

2 82. Az 1809-iki napló. (1809. június 1. – december 12.) [Diarium rerum a prima Junii 1809 usque decimam secundam Decembris eiusdem anni gestarum.] József nádor iratai. III. 1807–1809. Kiadta és magyarázatokkal kísérte: Domanovszky Sándor. Bp., 1935. 501.

3 *XIXe Bulletin*. (Vienne, le 16 juin 1809.) *Armée d'Allemagne* 1809. N.º 18. 5.

4 Nagy-L. I.: „Igyekezzen ártani János főhercegnek.” 181., 185–189.; Lázár B.: A Magyar Királyság katonasága 108.

Az összecsapás a francia sereg jobbszárnyának felvonulásával kezdődött meg, a tényleges harc a kora délutáni órákban vette kezdetét. A francia támadás fő irányát Szabadhegy falu és a kismegyeri bencés majorság képezte. Az összecsapást a késő délután meginduló harmadik francia támadás döntötte el végül. A Habsburg sereg balszárnyának a Viczay-árokknál való megingása után a francia támadás már a cs. kir. erők Komárom felé való visszavonulási útjának elzárásával és bekerítéssel fenyegetett. János főherceg hada ekkor rendezetlen visszavonulásba kezdett Komárom irányába. A francia sereg Győr mellett táborozott le, a visszavonuló Habsburg had Ácsnál vert tábort, majd június 15-én Komáromnál átkelt a Dunán.¹ Az összecsapást követően Győr városa 1809. június 24-én, többnapos bombázást követően került a francia sereg kezére.² John Gill kutatásai alapján a győri összecsapásban a francia had több mint 3000 katonát veszített, a cs. kir. sereg veszteségei halottakban, sebesültekben, eltűntekben és hadifoglyokban megközelítőleg 10 300 főt számlált.³ A harcok során Franz Marziani tábornok is francia hadifogságba esett.⁴ A cs. kir. csapatoknak a Győrnél való táborba szálláskor utánpótlási nehézségekkel kellett szembenézniük;⁵

- az összecsapás elején a Habsburg hadvezetés rosszul mérte fel az ellenséges erők nagyságát;⁶
- a győri ütközetben a Habsburg had mintegy egyharmada veszett oda, ugyanakkor az elszenvedett veszteségek ellenére János és József főhercegek seregei megőrizték harcképességüket.⁷

Az ötödik koalíciós háború végkimenetelét az 1809. július 5–6-i wagrami, valamint a július 10–11-i znaimi (znojmoi) francia győzelem döntötte el. Majd a háborút az október 14-én megkötött schönbrunni béke zárta le. A Habsburg Birodalom jelentős területeket veszített, továbbá hadisarc fizetésére kényszerült.⁸ A cs. kir. csapatoknak a Győrnél való táborba szálláskor utánpótlási nehézségekkel kellett szembenézniük;⁹

- az összecsapás elején a Habsburg hadvezetés rosszul mérte fel az ellenséges erők nagyságát;¹⁰
- a győri ütközetben a Habsburg had mintegy egyharmada veszett oda, ugyanakkor az elszenvedett veszteségek ellenére János és József főhercegek seregei megőrizték harcképességüket.¹¹

Az ötödik koalíciós háború végkimenetelét az 1809. július 5–6-i wagrami, valamint a július 10–11-i znaimi (znojmoi) francia győzelem döntötte el. Majd a háborút az október 14-én megkötött schönbrunni béke zárta le. A Habsburg Birodalom jelentős területeket veszített, továbbá hadisarc fizetésére kényszerült.¹²

1 Veress D. Cs.: Napóleon hadai Magyarországon 136–165.; Gill, J.: 1809. Thunder on the Danube 70–90.; Nagy-L. I.: „Igyekezzen ártani János főhercegnek.” 181–184.; Lázár B.: A Magyar Királyság katonasága 106–110.; *XIX. Bulletin* 5–7.; Alexandre de Laborde: *Précis historique de la guerre entre la France et l’Autriche, en 1809.* Paris, 1823. 240–249.; de Vaudoncourt, G.: Histoire politique et militaire du prince Eugène 351–367.; Erzherzog Johann an Erzherzog Karl. (Abschrift an Sc. Maj. den Kaiser.) Komorn, den 16. Juni 1809. In: *Erzherzog Johann von Österreich im Feldzuge von 1809.* Dargestellt von Hans von Zwiedineck-Südenhorst. Graz, 1892. 86–90.; Az 1809-iki napló 498–503.

2 Győr ostromáról az *Armée d’Allemagne* 20. számának XXII. jelentése részletes beszámoló ad. Az 1809. június 24-én kelt híradás Győr városát jelentős erősséggént írta le, a védősereg létszámát pedig 1800 főben határozta meg. („La place de Raab a capitulé. Cette ville est une excellente position au centre de la Hongrie. Son enceinte est bastionnée, ses fossés sont pleins d’eau, et une inondation en couvre une partie. Elle est située au confluent de trois rivières: elle est comme le réduit du grand camp retranché où l’ennemi espérait réunir et exercer toute l’insurrection hongroise, et où il avait d’immenses travaux. Sa garnison, forte de 1800 hommes, était insuffisante.”) *XXII. Bulletin. Armée d’Allemagne* 1809. N.º 20. 1–4.

3 Gill, J.: 1809. Thunder on the Danube 87–88.

4 de Vaudoncourt, G.: Histoire politique et militaire du prince Eugène 365.

5 „Die Insurrection hatte 3 Täge keine Fourage, die Mannschaft 2 Täge ausser Brod nichts gegessen, wenig Wein bekommen und zu spät. Die Armee zum Theil, auch so die Pferde sehr harrassirt.” – Az 1809-iki napló 499.

6 „Um 1 Uhr hört die Vorrückung auf; da der Feind nicht stärker als wir, und der Post Martinsberg und Romand von uns besetzt, so wird beschlossen, nicht zu attackiren, sondern wenn der Feind kömmt, seine Attaque in der Position abzuwarten.” – Az 1809-iki napló 500.

7 „Armee sehr delabrirt, um $\frac{1}{3}$ schwächer, aber doch ziem[lich] gesammelt, wird gleich über die Waag-Donau auf ihren Posten geführt, Hauptquartier in Comorn.” – Az 1809-iki napló 504. Vö.: Nagy-L. I.: „Igyekezzen ártani János főhercegnek.” 183–184.

8 Bencze L.: Napóleon bécsi hadjárata 254–282.; John Gill: *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the end of the War of 1809.* London, 2020.

9 „Die Insurrection hatte 3 Täge keine Fourage, die Mannschaft 2 Täge ausser Brod nichts gegessen, wenig Wein bekommen und zu spät. Die Armee zum Theil, auch so die Pferde sehr harrassirt.” – Az 1809-iki napló 499.

10 „Um 1 Uhr hört die Vorrückung auf; da der Feind nicht stärker als wir, und der Post Martinsberg und Romand von uns besetzt, so wird beschlossen, nicht zu attackiren, sondern wenn der Feind kömmt, seine Attaque in der Position abzuwarten.” – Az 1809-iki napló 500.

11 „Armee sehr delabrirt, um $\frac{1}{3}$ schwächer, aber doch ziem[lich] gesammelt, wird gleich über die Waag-Donau auf ihren Posten geführt, Hauptquartier in Comorn.” – Az 1809-iki napló 504. Vö.: Nagy-L. I.: „Igyekezzen ártani János főhercegnek.” 183–184.

12 Bencze L.: Napóleon bécsi hadjárata 254–282.; John Gill: *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the end of the War of 1809.* London, 2020.

Az összecsapás forrásbázisa

Az 1809. évi győri ütközet gazdag forrásbázissal rendelkezik. Az írott források közt egyaránt találunk jelentéseket, korabeli újsághíreket, visszaemlékezéseket és ezredtörténeteket. Az összecsapás elsődleges írásos forrásait az események után nem sokkal keletkezett jelentések és újsághírek képezik. A harcok fontos forrása János főhercegnek a komáromi táborban, június 16-án keltezett, Károly főhercegnek írt jelentése.¹ Francia oldalról nagy jelentőséggel bír az Armée d'Allemagne hivatalos beszámolója.² Az Armée d'Allemagne a győri ütközetről szóló bulletin-je több korabeli lapban is megjelent, így például a Journal du Gard 1809. július 1-i száma is közölte azt.³ (Az összecsapás elsődleges forrásai is természetesen forráskritikával kezelendők, a felelősség elhárítása kapcsán János főherceg Károly főhercegnek írt jelentésében a nemesi felkelők, József főherceg emlékirataiban a Landwehr gyenge harcértékét jelölte meg a győri ütközet elvesztésének fő okaként.)⁴ Az emlékiratokban és ezredtörténetekben olvasható csataleírások a másodlagos írásos források közé tartoznak, mivel azok jóval az 1809-es események után kerültek összeállításra, illetve kiadásra. A győri ütközetről hosszabb beszámolót találunk József nádor emlékirataiban,⁵ valamint Eugène de Beauharnais alkirály kompilált memoárjaiban.⁶ Az ezredtörténetek közül Joseph-Cyprien Valet a francia 106. sorgyalogezred történetéről írt munkájának, valamint Noël Lacolle a francia 102. sorgyalogezred történetéről összeállított művének csataleírását hozhatjuk fel példaként.⁷

A győri ütközet képi forrásai kapcsán elsősorban fiktív csataképek említhetők meg (1. kép).⁸ A fiktív ábrázolások sorából szemléletes példa lehet a Bibliothèque nationale de France gyűjteményében található, Pierre Martinet és Madame Adrien Migneret *Bataille de Raab* című rézmetszete, amelyen a kismegyeri bencés majorság pártázatos erősségként került megjelenítésre.⁹ A képi források közül Josef Franz Xaver Kaiser és Eduard Kaiser négy metszetét ugyanakkor különösen jelentősnek tartjuk, mivel ezek az ábrázolások valós topográfiai tereppontokat (kismegyeri bencés majorság, Szent Anna-kápolna) és eseményeket (a bencés majorságért vívott küzdelem) mutatnak be.¹⁰ A csataképek mellett ki kell emelnünk az összecsapást és a csatateret együttesen adató térképműveket is. Jelentős topográfiai forrás például egy, a francia és olasz hadmérnökök által 1809-ben készített, Győrt és környékét, valamint a Győr mellett vívott harcok helyszínét megjelenítő térképmű.¹¹ A nyomtatásban is közreadott térképvázlatok sorából Alexandre de Laborde 1823-ban kiadott *Précis historique de la guerre entre la France et l'Autriche, en 1809* című munkáját kísérő atlasz a győri ütközetet bemutató vázlatrajzát,¹² valamint a Vaudoncourt által összeállított Eugène alkirályról írt életrajz, a győri összecsapást illusztráló térkép művét említhetjük meg (2. kép).¹³

Az ütközet hadtörténeti kutatásának fontos irányát képezi a forráskutatás. Az elmúlt évek hazai forrásközlései vonatkozásában ki kell emelnünk a badeni dandár 1809. évi magyarországi harcait adató napló közlését, valamint Meskó József altábornagy visszaemlékezéseinek kiadását.¹⁴

1 Erzherzog Johann von Österreich im Feldzuge von 1809 86–90.

2 XIX.° Bulletin 5–7.

3 XIX.° Bulletin. Vienne, le 16 juin 1809. Journal du Gard 1.°r Juillet 1809. 1310–1312.

4 Erzherzog Johann von Österreich im Feldzuge von 1809 88–90.; Az 1809-iki napló 501.

5 Az 1809-iki napló 498–503.

6 Albert Du Casse: *Mémoires et correspondance politique et militaire du prince Eugène*. T. 5. Paris, 1859. 271–279.; de Vaudoncourt, G.: *Histoire politique et militaire du prince Eugène*, 351–367.

7 Joseph-Cyprien Valet: *Historique du 106e Régiment d'infanterie de ligne*. Paris, 1874. 98–99.; Noël Lacolle: *Histoire du 102e Régiment d'Infanterie (1792–1896)*. Mayenne, 1896. 93–94.

8 Prosper Aimée Marie Brunellière: *Bataille de Raab (14 Juin 1809)*. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Képzőművészeti Gyűjtemény. Leltári szám: 13650/Kp.; Ange-Louis Janet: *Bataille de Raab (Győr), en 1809*. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok. Leltári szám: T.2486.; Pierre Martinet – Jean-Baptiste Réville: *Bataille de Raab*. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Képzőművészeti Gyűjtemény. Gyarapodási szám: 26/2023.

9 Pierre Martinet – Madame Adrien Migneret: *Bataille de Raab. le 14 Juin 1809*. Bibliothèque nationale de France. Leltári szám: [Henmin] 13246.

10 Reiszig Ede: Győr vármegye és város története. In: *Győr vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Szerk.: Borovszky Samu. Bp., 1908. 369–370.

11 *Carte de Raab et des ses environs comprenant le champ de Bataille du 14. Juin 1809*. Fotómásolat. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár és Térképtár. Jelzet: HIV a 1267.

12 Alexandre de Laborde: *Atlas du Précis historique de la guerre entre la France et l'Autriche, en 1809*. Paris, 1823. *Plan de la bataille de Raab gagnée le 14 Juin 1809. Par le Prince Eugène Vice Roi d'Italie sur les Armées réunies des Archiducs Jean & Joseph.* [Oldalszám megadása nélkül.]

13 Guillaume de Vaudoncourt: *Histoire politique et militaire du prince Eugène, BATAILLE DE RAAB. Gagnée par le Prince Eugène sur les Autrichiens le 14 Juin 1809. Page 366. Pl. IV.*

14 Nagy-L. István: A badeni dandár naplója az 1809. évi magyarországi hadjáratról. In: *Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények*. Főszerk.: Ujváry Gábor. Bp., 2015. (A győri harcokra vonatkozóan lásd 227–228.); *Báró felsőkubini Meskó József altábornagy visszaemlékezései életére és hadi szolgálatára (1762–1813)*. A kéziratot ford., szerk., jegyzetekkel ellátta és a bevezető tanulmányokat írta: Réfi Attila. Bp., 2023. (A győri harcokra vonatkozóan lásd: 154–160.)

— A győri összecsapás emlékezete —

Petőfi Sándor *A nép nevében* című, 1847-ben írt költeményében – a magyar nemességet támadva – még negatív hangvétellel emlékezett meg az 1809-es győri harcokról: „Majd elfeledtem győri vitézségetek. / Mikor emeltek már emlékszobort / A sok hős lábának, mely ott úgy futott?”¹ Érdeemes megjegyeznünk, hogy a győri csatatéren való emlékmű felállítására már az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában, 1897-ben került sor (József nádor park). A *Budapesti Hirlap* 1897. október 18-i számának egy publicisztikai írása a következőképpen emlékezett meg a győri összecsapás megítélésének változásáról a csatatéri emlékmű felállítása kapcsán: „Nevezetes e csata ránk nézve, hogy abban hullatta vérének az utolsó nemesi felkelés s noha elesett vitézei halmokban heverték a csatatéren, öröksége a csufság, emlékezete pedig a Reterálj, Komáromig meg se állj gúnydal volt. Nyolc-kilenc évtizeden át lebegett a gúnynak ez a hideg köde a nemes urak tusakodásának színhelye, szétlőtt csontjaik sirja fölött. ... A mai ünneppel a gúnynak ez a köde elszállt a kismegyeri sirokról és a kegyelet kései napsugara arany kékében hullott rájuk. Ez az ünnep rehabilitáció is volt.”²

A Győr melletti összecsapás mementójaként a Francia Császárságban több emlékérem is készült. A továbbiakban a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai gyűjteményéből két emlékérmét mutatunk be (3. kép).³ Az első ismertetésre kerülő bronz emlékérem Alexis Joseph Depaulis munkája. Átmérője 41,3 mm. Az érem előlapján Eugène alkirály portréja, annak hátlapján trónon ülő, jobbában koszorút tartó szárnyas *Victoria* alakja látható. A *Victoria*-alak mögött két, a marengói és friedlandi csatákra (1800, 1807) utaló *trophaeum* figyelhető meg. Az éremkép alatt a „BATAILLE DE RAAB / XIV JUI N MDCCCIX” felirat olvasható. Az előlapon az „EUGENE NAPOLEON VICE ROI D’ITALIE”, a hátlapon az „ANNIVERSAIRE DE MARENGO ET DE FRIEDLAND.” körirat olvasható.⁴ A másik, szintén bronzból készült emlékérem Bertrand Andrieu, Henri Dubois, illetve Dominique Vivant Denon (*ANDRIEU F., DUBOIS. F., DENON. D.*) munkája, átmérője: 40,5 mm. Az érem előlapján Napóleon császár babérkoszorús portréja, annak hátlapján egy, a Rába folyót szimbolizáló, fekvő, szakállas férfialak figyelhető meg. Az előlapon a „NAPOLEON EMP. ET ROI.”, a hátlapon a „LES AIGLES FRANCAISES / AU DELA DU RAAB. / M, DCCCIX.” körirat látható.⁵

A csatatér helyszíne Győr Kismegyer városrészének területén található (4–5. kép). Kismegyer a 20. század közepén veszítette el tanyasias jellegét. A *Kisalföld* című lap 1957. május 22-i száma a következőképpen írt a településről: „Mert bizony Kismegyer lassan elveszti pusztai jellegét és ha többet törődne vele, a legszebb tája lehetne Győr peremének. Eltűnnek a volt cselédházak, épülnek a kertés családiházak”.⁶ A csatatér területét ma mezőgazdasági művelés alatt álló szántóföldek, rétek és lakóépületek uralják együttesen. A csatatér legjelentősebb tereppontjai napjainkban Kismegyeren a Szőlős utcai Szent Anna-kápolna,⁷ valamint a volt bencés majorság Arató utcai magtárépülete (6–7–8. kép).⁸ A Szent Anna-kápolna jelentőségét az adja, hogy János főherceg a kápolna magaslatáról irányította erőit tisztikarával az összecsapás alatt.⁹ Lenner Emil győri iskolaigazgató 1916-ban megjelent beszámolója szerint a kápolna épületfalában a 20. század elején még az ütközetből származtatott, befalazott ágyúgolyók láthatóak voltak („A templom, valójában kápolna, falába ágyúgolyók vannak illesztve, amelyek a francia háború idejéből /1809-ből/ maradtak itt”).¹⁰

1 Petőfi Sándor: *A nép nevében*. In: *Petőfi költeményei*. Bp., 1923. 382.

2 A kismegyeri ünnep. [A szerző megadása nélkül] *Budapesti Hirlap* 1897. október 18. 2.

3 A Hadtörténeti Múzeumnak a napóleoni háborúkhoz kapcsolódó emlékérméihez lásd Makai Ágnes – Szoleczky Emese: Ércbe vert emlék. Napóleonhoz fűződő érmek a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteményében. In: *Franciák Magyarországon, 1809. II. k.* Szerk.: Bana József – Katona Csaba. Bp.–Győr, 2012. 103–121.

4 HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény. Leltári szám: 2433. (Az emlékérem korábbi közléséhez lásd Makai Á. – Szoleczky E.: Ércbe vert emlék 117.)

5 HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény. Leltári szám: 6522.

6 Örülünk a villanynek. [A szerző megadása nélkül] *Kisalföld* 1957. május 22. 4.

7 Védett műemlék, törzsszám [azonosító]: 2946 [25677], helyrajzi szám: 2167/5, Győr.

8 Védett műemlék, törzsszám [azonosító]: 11346 [12365], helyrajzi szám: 2221/4, Győr. Lásd még: Bowden, S. – Tarbox, Ch.: *Armies on the Danube* 223.

9 de Vaudoncourt, G.: *Histoire politique et militaire du prince Eugène* 355.

10 Lenner Emil: *A győri M. Kir. Állami Főreáliskola negyvenharmadik évi értesítője az 1915–1916. tanévről*. Győr, 1916. 74.

Az összecsapás különösen véres színtere volt a kismegyeri bencés majorság: az épületekért vívott küzdelemben Vaudoncourt ismertetése alapján francia részről 36 tiszt és 649 katona esett el.¹ A majorság a 19. század végéig magán viselte az 1809. évi harcok emlékeit a Budapesti Hírlap 1897. október 18-i számának egy híradása szerint („A szobor mögött van most is az a major, melynek védelmében ötszáz gráci landwehr elesett, a francia ágyúgolyók nyomai ma is láthatók falaiban”).² A majorság téglafalát a második világháború után bontották el a nyersanyag felhasználása céljából.³ A volt majorsági magtárépület ma közösségi térként funkcionál. Az összecsapás további jelentős győri mementója a 82-es főút mellett álló, 1897-ben emelt kismegyeri csataemlékmű (9. kép). A Vasárnapi Ujság 1897. október 24-i számának egyik közlése a következőképpen írta le az emlékművet: „Az emlék egy hat méter magas obelisz, gránitból faragva, melynek tetejét hadijelvények díszítik, azok fölött pedig egy szépen mintázott, kiterjesztett szárnyú turulmadár lebeg. A komoly egyszerűségű, de művészi hatású oszlop négy oldalán fölíratok olvashatók, melyek az emlék rendeltetéséről teljes fölvilágosítást adnak.”⁴ Az emlékmű felavatásáról Franciaországban is beszámoltak, a La Liberté című lap 1897. október 18-i száma a következő tudósítást közölte: „Tegnap avatták fel Kismegyeren, Magyarországon azt az emlékművet, amelyet Ottó főherceg kezdeményezésére állítottak azoknak a francia, osztrák és magyar katonáknak, akik 1809-ben Győrnél, az Eugène herceg által az osztrákok felett aratott győztes csatában estek el. A ceremónián Ottó, József és Frigyes főhercegek, a bécsi francia katonai attasé, M. de Berckheim, valamint a magyar miniszterek, báró Banffy [sic!] és báró Főjervary [sic!] vett részt”.⁵ Az emlékművet eredetileg 12 darab osztrák 1859M ágyú vette körül, ma az emlékmű sarkainál négy lövegcsövet találunk. Az emlékmű 20. század közepi átalakításakor az obelisz körül elhelyezett ágyúcsövekből nyolc Győrbe került, a lövegcsövek elszállításáról a Kisalföld című lap 1959. április 29-i száma a következő tájékoztatást adta: „Nyolc régi ágyú, illetve ágyúcső hever a győri rábaparton[sic!], a Bástya-múzeum előtt. [...] »Ez a nyolc ágyú és a hozzájuk tartozó láncok a kismegyeri francia emlékmű kerítését alkották. Az emlékmű kerítésének átalakítása következtében ez a nyolc ágyú ott fölöslegessé vált, és most a győri várnál helyezik el.«”⁶

————— *A győri ütközet régészeti kutatása – kitekintéssel* ————— *az 1809. évi ötödik koalíciós háború régészetére*

Az 1809. évi ötödik koalíciós háború régészete kapcsán az asperni ütközettel, a wagrami és a znojmoi összecsapással kapcsolatos régészeti kutatásokat emelhetjük ki. 2004-ben a Znojmo (Znaim) városi Brněnská utcában, hipermarket építése során hat ép, illetve bolygatott, az 1809. évi összecsapáshoz köthető temetési hely került feltárássra. A sírokból összesen 57 személy földi maradványait exhumálták.

A temetési helyeket a relatív leletszegénység jellemezte: a munkálatok révén XV. Lajos egy ezüst écu-je, ruhagombok, egy üveggyöngy, valamint egy bronz medál került felszedésre.

A feltárássokat követően a vázak nagy részén igazságügyi antropológiai vizsgálatra is sor került.⁷ A 2008 és 2016 között végbement, városfejlesztési beruházásokhoz kapcsolódó megelőző feltárássok során kilenc, az asperni ütközethez köthető temetési helyet tártak fel ásatók.

1 de Vaudoncourt, G.: Histoire politique et militaire du prince Eugène 360.

2 A kismegyeri ünnep 2.

3 Fülöp Éva Mária: „Megindult a föld lábunk alatt...” A Pannonhalmi Bencés Főapátság Győr megyei gazdaságainak sorsa az 1945. évi földreform után. *Győri Tanulmányok* 21. (1998) 17.

4 A kismegyeri emlékoszlop. [A szerző megadása nélkül] *Vasárnapi Ujság* 1897. október 24. 713.

5 „Hier a eu lieu, à Kismegyer, en Hongrie, l'inauguration du monument élevé, sur l'initiative de l'archiduc Othon, aux soldats français, autrichiens et hongrois tombés, en 1809, à Raab, bataille gagnée par le prince Eugène sur les Autrichiens. Les archiducs Othon, Joseph et Frédéric, l'attaché militaire français à Vienne, M. de Berckheim, et les ministres hongrois, baron de Banffy [sic!] et baron de Főjervary [sic!], ont assisté à la cérémonie.” – *La Liberté* 18 Octobre 1897. 2.

6 Nyolc ágyú a győri rakparton. [A szerző megadása nélkül] *Kisalföld* 1959. április 29. 5.

7 Jaromír Kovárník: Mass Graves of the Battle of Znojmo/Znaim 1809. *Napoleonic Scholarship. The Journal of the International Napoleonic Society* 9. (December 2018) 209–240.

Az egy egyéni sírból és nyolc tömegsírból összesen 86 francia és osztrák katona földi maradványait exhumálták, majd 30 váz esetében igazságügyi orvosi vizsgálat is végbement.¹ A Deutsch-Wagram és Parbasdorf közötti S8-autóút 2017 és 2019 között végbemenő megelőző régészeti feltárásai alatt több száz, a wagrami csatához kapcsolható tábori objektum, valamint több ezer lelet került napvilágra. A régészeti kutatások során 25 egyéni- és tömegsírből 60 személy földi maradványait találták meg, továbbá az ásatók 33 lócsontvázra is bukkantak.²

Az 1809. évi győri ütközet régészeti kutatása is jelentős előzményekre tekinthet vissza. A sort Winkler Gusztáv a győri császári–királyi sánctábor földműveinek vizsgálata nyitotta meg. Winkler Gusztáv non-destruktív kutatási módszerekkel, légi felvételek és térképművek elemzésével, valamint helyszíni felmérések révén azonosította a győri sánctábor több km hosszú szakaszát.³ A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum a kismegyeri csataemlékmű környezetében, a volt bencés majorság előterében 2019-ben kezdett próba jellegű fémkereső műszeres terepbejárásokba. A mezőgazdasági munkálatok révén már korábban is kerültek napvilágra az összecsapáshoz köthető szórvány tárgyi emlékek (10. kép). A 2019 októberében zajló munkálatok mintegy 14 500 m²-nyi területre terjedtek ki a Pándzsa-patak mentén. A rövidebb ideig tartó kutatások során 12 darab, az összecsapáshoz kapcsolható tárgy (gomb töredéke, kézilőfegyver-lövedékek, gránátrepeszek) került elő.⁴ A Hadtörténeti Múzeum vezetésével a munkálatok 2020-ban mintegy 49 000 m²-nyi földterületen folytatódtak az emlékmű környezetében. A Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum közreműködésével végzett újabb fémkereső műszeres terepbejárások, valamint a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeumnak a Győr és Pannonhalma közötti kerékpárút kismegyeri szakaszának építéséhez kapcsolódó régészeti szakfelügyelete révén 170 darab újabb, az 1809. évi ütközethez köthető tárgyat (fegyverleletek, ruházati emlék, lófelszerelés, használati tárgy, pénzérem) találtak a kutatók (11. kép).⁵ A 2019–2020. évi terepi munkálatok során talált leletek tárgytípus szerinti megoszlását a 3. számú táblázatban adjuk közre.

Tárgytípus		Darabszám (összesen: 182 db)
1.	Fegyverlelet	163 db
2.	Ruházati emlék	13 db
3.	Lófelszerelés	1 db
4.	Használati tárgy	4 db
5.	Pénzérem	1 db

3. táblázat: A 2019–2020. évi fémkereső műszeres terepbejárások során talált leletek tárgycsoport szerinti megoszlása

A harcokhoz köthető tárgyi emlékek túlnyomó többségét a fegyverleletek képezték. A fegyverleletek közül a legnagyobb darabszámú tárgytípust a 151 darab ép, illetve deformálódott kézilőfegyver-lövedék alkotta. A fegyverleletek kisebb darabszámú együttesét három darab, kézilőfegyverek elsütőszerkezeteihez tartozó – ólomlemez-szorítóval ellátott – faragott kovakő, egy darab ólom szorítólemez maradványa és nyolc darab gránátrepesz képezte. A 13 darab ruházati emlék sorából külön figyelmet érdemel kilenc darab francia egyenruhagomb. (A francia egyenruhagombok a „106”-os, „84”-es és „29”-es ezredszámokat mutatták.)

1 Michaela Binder – Leslie Quade: Death on a Napoleonic battlefield – Peri-mortem trauma in soldiers from the Battle of Aspern 1809. *International Journal of Paleopathology* 22. (2018) 66–77.

2 Alexander Walcher – Thomas Schröfelbauer – Katharina Spiegel: Das Projekt S8 Marchfeld Schnellstraße. In: *Leben und Tod auf dem Schlachtfeld: Archäologie entlang der S8-Trasse im Marchfeld*. Hrsg.: Michaela Binder – Slawomir Konik – Alexander Stagl. Wien, 2021. 8–9.; Slawomir Konik – Michael Wenzel: Das österreichische Militärlager „am Wagram” und seine archäologischen Hinterlassenschaften. In: *Uo.* 48–63.; Slawomir Konik – Michael Wenzel: Die Schlacht am Wagram – Historische Quellen, archäologische Zeugnisse. In: *Uo.* 64–77.; Slawomir Konik – Michael Wenzel: Nach der Schlacht – Die Soldatengräber des Wagramer Schlachtfeldes. In: *Uo.* 78–113.; Jannette Horvath: Das Pferd in der Armee – Archäozoologische Auswertung. In: *Uo.* 114–139. (A wagrami csatátér 2017–2019. évi régészeti kutatásainak összefoglaló közléséhez lásd: Slawomir Konik: Austrian military camp on the battlefield at Wagram in the light of archaeological sources. *Archaeology of Conflicts*. Ed.: Pavel Drnovský – Petr Hejhal. Červený Kostelec, 2020. 133–148.)

3 Winkler Gusztáv: A győri sánctábor kutatása. In: *Franciák Magyarországon, 1809. II. k.* Szerk.: Bana József – Katona Csaba. Bp.–Győr, 2012. 279–285.

4 HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadirégészeti Gyűjtemény. Leltári szám: 2020. 1. 1. – 2020. 12. 1.

5 HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadirégészeti Gyűjtemény. Leltári szám: 2020. 37. 1. – 2020. 82. 1. és 2021. 5. 1. – 2021. 132. 1.

A lószerszámok közé egy darab ép, kovácsolással kiképzett, vastag szárú lópatkót sorolhatunk. A használati tárgyak közé két ép, vas tűzgyújtó és kettő vas késpenge töredéke tartozott. A terepbejárásokkor egyetlen egy numizmatikai emlék, I. Ferenc 1 krajcáros a („S”, 1800) került napvilágra (12. kép). A fémkereső műszeres terepbejárások során az 1945 tavaszán zajló győri hídfőharcok tárgyi emlékei is előkerültek (13. kép).¹

Biztosan az 1809. évi győri ütközethez kapcsolható katonai temetési helyet egyelőre nem ismer a kutatás. (József főherceg emlékirataiban megemlékezett róla, hogy sokáig temetetlenek voltak a június 14-i összecsapás halottjai.)² 1970-ben T. Szőnyi Eszternek az Arató utcában sikerült régészeti leletmentés során egy bolygatott, hipotetikusan az 1809. évi harcokhoz kapcsolható temetési helyet megfigyelnie. A továbbiakban T. Szőnyi Eszter kutatási jelentéséből idézünk: „kb 40 cm-es mélységben a csatorna hosszában mintegy 2 m²-nyi területen embercsontok mutatkoztak. Odaérkezésünkig két koponyát, több hosszúcsontot és egyéb csontokat már kiforgattak. Egy nagyjából ép csontvázra az árokkal merőleges irányban rábontottunk. A koponya br. patina-nyomok látszottak. Épen maradt jobb karja mellett a csukló külső oldalán három bronz bronzgomb feküdt egysorban. Ugyanilyen bronzgombot találtunk a bal medenceszárnyon. A jobbkézen egy bronz szalaggyűrű. A váz irányítása Ny–K. A találók elbeszélése szerint közvetlenül a másik koponya mellett feküdt még egy, amely odaérkezésünkkor már nem volt eredeti helyén. Az ehhez a koponyához tartozó vázrészeket is megtaláltuk, mellkasa környékén öt bronzgomb feküdt. Irányítása ÉNy–DK. Az első váz lábfejenél találtuk egy újabb váz medencerészeit, a bal medenceszárnyon és a fölötte levő 3. csigolyánál nagyobb méretű két bronzgombbal. Egy negyedik halott lábszárcsontjai DK–ÉNy irányításban az első jobb lábszáron keresztbe feküdtek. A csontok felett helyenként mészréteg figyelhető meg nyomokban. A csekély mélység, a mésszel való leöntés és a tömegsír jellegű temetkezés két következtetést engedhet meg. Ezeket a halottakat vagy járvány, vagy háború alkalmával temették el. Az uniformisgombok az utóbbira vallanak. Tehát újkori háborús tömegsírra gondolhatunk, amelynek pontosabb korát esetleg a gombok letisztítása után megállapíthatjuk.”³

Kitekintés

Az 1809. évi győri ütközet alapvetően lokális kultusszal rendelkezik.⁴ Az 1897-ben emelt emlékmű és annak környezete vált az összecsapásra irányuló megemlékezések központi helyszínévé. (A csatateri emlékmű mellett ma a kismegyeri Szent Anna-kápolna bejárata mellett található „a győri csatában elesett katonák emlékére” állított tábla /14. kép/.) A csataemlékmű környezete több alkalommal volt hagyományőrző játékok helyszíne,⁵ valamint fontos megemlékenünk, hogy az emlékmű mellett került kialakításra a SacraVelo kerékpáros zarándokút két pihenőhelye (15. kép).

Az 1809-es harcok helyszínének kulturális örökségvédelme, valamint az összecsapás színterének az örökségturizmusba való integrációja szempontjából is jelentős vállalásnak tartjuk a csatater történelmi emlékhellyé nyilvánítását. A történelmi emlékhelyet jelölő szttélé javasolt helyszínének a József nádor park csatateri emlékművének környezetét javasoljuk (Győr, helyrajzi szám: 01398/1). A csataterre irányuló figyelem felkeltésének egy jelentős újabb állomása volt az ütközet emléknappjához kapcsolódó 2025. évi programsorozat. A 32-es Gyalogos Kompania Hagyományőrző Egyesület által – a Nemzeti Községi Egylet, valamint a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum közreműködésével megvalósított – 2025. június 13–14-i rendezvény részeként hagyományőrző bemutatóra, tábori szentmisére, koszorúzásra, előadássorozatra és kerekasztal-beszélgetésre is sor került (16–21. kép).

Polgár Balázs (PhD) ha. osztályvezető, HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum

Telefonszám: +36 30 5935495

E-mail cím: polgar.balazs@mail.militaria.hu

(Polgár Balázs: Az 1809. évi győri ütközet. In: Horváth Nepomuki János emlékezete. A ráckevei Árpád Múzeum füzetei, 9. Szerk.: C. Tóth Norbert. Ráckeve, 2024. 47–60. o.)

1 Kulcsár Viktor: Második világháborús militariák a kismegyeri csatater területéről. *A Hadtörténelmi Múzeum Értesítője* 21. (2022) 331–339.

2 „Todte auf dem Schlachtfelde noch nicht begraben.” – Az 1809-iki napló 560. (Burai G.: Adalékok 56.)

3 T. Szőnyi Eszter: *Jelentés a Győr, IV. /Kismegyer/ Arató u. 24 alatti leletmentésről*. Győr, 1970. október 8. Rómer Flóris Történelmi és Régészeti Múzeum, RA. 945-71. 1. (1 oldal melléklet sárrajzzal.)

4 A győri ütközettel kapcsolatos kutatási eredmények bemutatásához az *1809 International Research Society* teremt értékes nemzetközi fórumot (elektronikus folyóirata a *The 1809 International Research Society Newsletter*).

5 Hadijátékkal emlékeztek a napóleoni ütközetre. [A szerző megadása nélkül] *Kisalföld* 2007. június 11. 6.

1. kép: Pierre Martinet és Jean-Baptiste Réville csataképe az 1809. évi győri ütközetről (magángyűjteményben).

2. kép: A győri összecsapás térképészlete a Guillaume de Vaudoncourt-féle Eugène de Beauharnais-életrajzból.

3. kép: Francia emlékérmék a győri ütközetről (HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény).

4. kép: A kismegyeri harcok helyszínének részlete napjainkban.

6. kép: A kismegyeri Szent Anna-kápolna és a volt bencés majorság a Második katonai felmérés térképszelvényén (XXVI-49, HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár és Térképtár).

5. kép: Az ütközet egyik meghatározó topográfiai eleme: a mára jelentős szabályozási munkálatokon átesett Pándzsa-patak.

7. kép: A Szent Anna-kápolna.

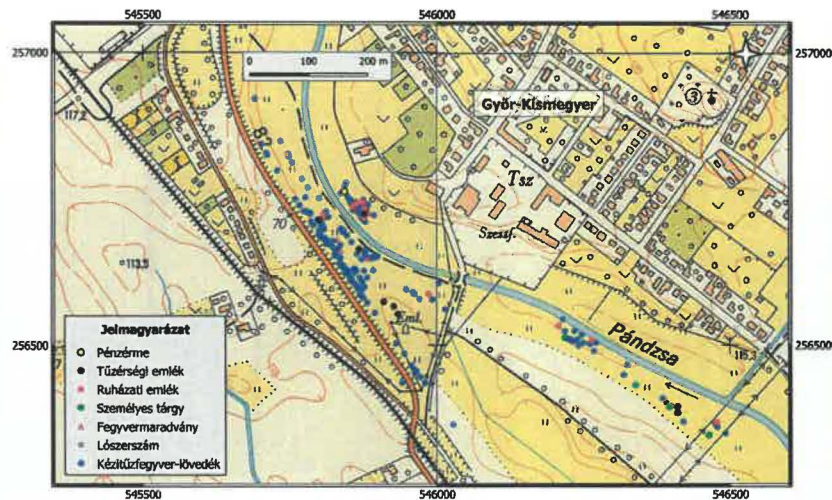
8. kép: A volt bencés majorság magtárépülete.

9. kép: A győri ütközet kismegyeri emlékműve.

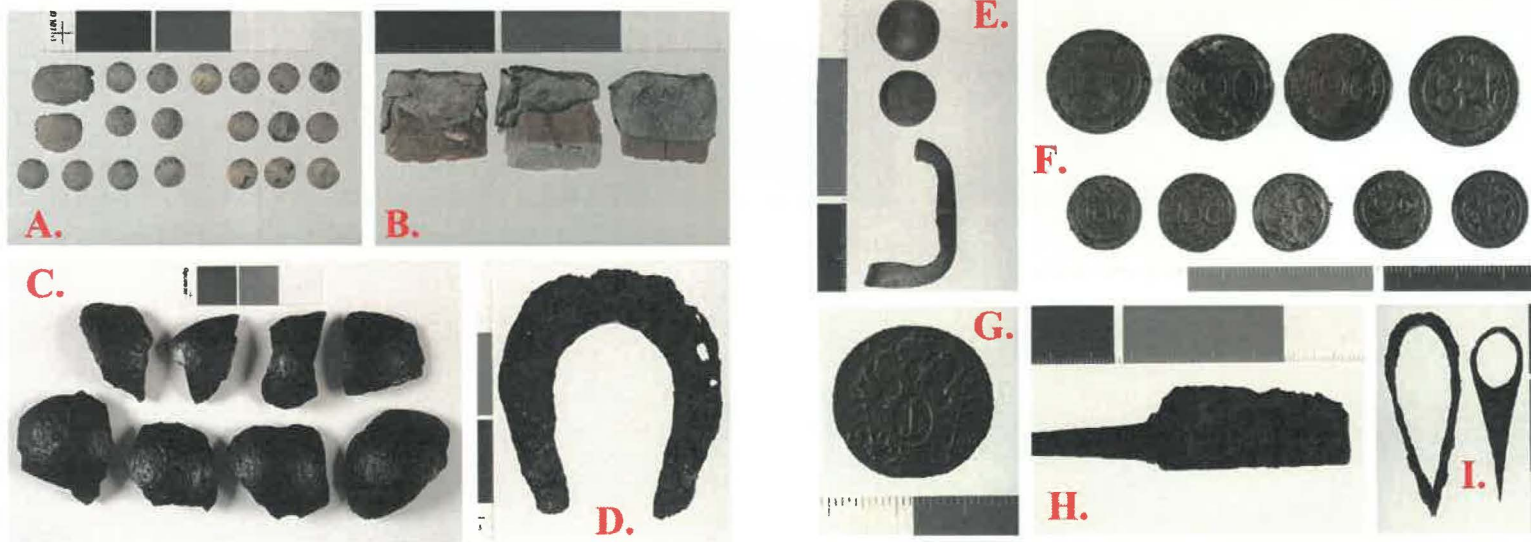
10. kép: Szórvány ágyúgolyó az ütközet helyszínéről (magányűjteményben).

11. kép: A 2019–2020. évi kismegyeri fémkereső műszeres terepbejárások leletmintázati térképe (a térképet rajzolta: Gombor László).

13. kép: A második világháború tárgyi emlékei a csatatérről: szovjet T-34 harckocsi lánctalpszemei (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadirégészeti Gyűjtemény).

12. kép: Leletek a csatatérről (A. kézilőfegyver-lövedékek, B. kézilőfegyverek elsütőszerkezeteihez tartozó faragott kovakövek, C. gránátrepeszek, D. lópatkó, E. csat töredéke, ruhagombok, F. francia egyenruhagombok, G. 1 krajcáros pénzérem, H. késpenge töredéke, I. tűzgyújtók) (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadirégészeti Gyűjtemény).

14. kép: Magyar–német–francia nyelvű emléktábla a Szent Anna-kápolna falán.

15. kép: A SacraVelo kerékpáros zarándokút egyik pihenőhelye a kismegyeri csatateri emlékmű mellett.

16–21. kép: „Napóleon Győrben” – a győri ütközet 2025. évi emléknapiához kapcsolódó programsorozat pillanatképei

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI
EGYETEM
IUDOVIKA

HADTUDOMÁNYI ÉS
HONVÉDTISZTKÉPZŐ KAR

DÉKÁN

Ikt.szám: NKE/14983-1/2025.

Tárgy: Történelmi emlékhely támogatása

Pintér Bence

polgármester

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata

Kósa Roland

alpolgármester

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata
útján

Dr. Polgár Balázs

részlegvezető

HM HIM Hadirégészeti Osztály

másolatot kap

Tisztelt Polgármester Úr!

Örömmel értesültünk róla, hogy Győr város önkormányzata a szakmai közösséggel összefogva felterjeszti a kismegyeri csatatér helyszínét a történelmi emlékhelyek sorába.

A Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, a mellékelt okirattal támogatásáról szeretné biztosítani Győr városát abban, hogy a Kismegyer városrészében található csatatéri emlékmű (1897) és annak környezete (József nádor park) felvételre kerüljön a Történelmi emlékhelyek közé.

Budapest, 2025. szeptember 23-án

Tisztelettel:

Dr. Lippai Péter dandártábornok
dékán

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI
EGYETEM
LUDOVIKÁ

HADTUDOMÁNYI ÉS
HONVÉDTSZTKÉPZŐ KAR
ALAPOZÓ TUDOMÁNYOK INTÉZETE
HADTÖRTÉNELEM TANSZÉK

TANSZÉKVEZETŐ

Ikt.szám: NKE/14983/2025.

Tárgy: Támogatási szándéknyilatkozat

Dr. Lippai Péter dandártábornok
dékán
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Dr. Ujházy László ezredes
intézetvezető
Alapozó Tudományok Intézete
útján

Tisztelt Dékán Úr!

Az 1809. évi Győr-kismegyeri ütközet a napóleoni háborúk egyetlen jelentős magyarországi összecsapása. Az ütközetnek ma több fontos győri emlékeztörténeti helyszíne van. Ezek közül kiemelhetjük a kismegyeri Szent Anna-kápolnát, az Arató utcai bencés majorság magtárepületét vagy a József nádor park emlékművét, amelynek 1897-es avatásán Jókai Mór is levélben köszöntötte az emlékezőket. A harcok centrumában, a Pándzsa-patak mentén, jelentős terepbejárások zajlottak 2019–2020 között a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, illetve a győri Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum munkája révén. A fémkereső műszeres vizsgálatok során számos, az 1809. évi összecsapáshoz, valamint az 1945. évi hídfőharcokhoz köthető tárgyi emlék került elő.

A győri összecsapás helyszíne jelenleg nem tartozik a Történelmi emlékhelyek sorába. A csatateri emlékmű és környezetének Történelmi emlékhellyé nyilvánítása az 1809-es harcok helyszínének kulturális örökségvédelme szempontjából, a magyar katonai identitás szempontjából és az örökségturizmus vonatkozásában is jelentős lenne.

Ennek okán javaslom, hogy a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar nyújtson támogatást abban, hogy Győr város Kismegyer városrészében található csatateri emlékmű (1897) és annak környezete (József nádor park) kerüljön felvételre a Történelmi emlékhelyek közé.

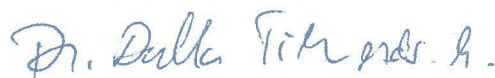
Budapest, 2025. szeptember 09 - én

Dr. Boda Mihály
tanszékvezető

A Történelmi emlékhellyé nyilvánítást támogatom.

Budapest, 2025. szeptember 10 - én

Dr. Ujházy László
intézetvezető

A Történelmi emlékhellyé nyilvánítást támogatom.

Budapest, 2025. szeptember 15 - én

Dr. Lippai Péter dandártábornok
dékán